

NE MINDIG ÉS NE MINDENHOL – TELEFONOZZ! Megjegyzések Czirják Erika Mobil-mesék című könyve kapcsán

DOI 10.35402/kek.2025.3.15

„Hogy lehetett az, hogy az emberek nem voltak mindig és mindenhol elérhetőek? Nem láthatták semmilyen kijelzőn, hogy ki kereste őket telefonon, ha éppen nem voltak otthon? Hogy jutott idejük arra, hogy chatelés helyett személyesen beszélgessenek egymással? Naaa és az internet? Anélkül hogy lehet egyáltalán élni? Honnan tudták meg a világban történt fontos híreket és a pletykákat? Hogy tudták követni a kedvenceiket? Mivel játszottak akkoriban a gyerekek?” (Czirják 2024a:9)

Bevezető gondolatok

Czirják Erika meseíró, meseterapeuta. 2022-ben magánkiadásban jelent meg *Mobil-mesék* című kötete, az illusztrációkat és a borítóttervet Lakatos Eszter készítette (Czirják 2022). 2024-ben látott napvilágot a második kiadás. A könyv célja, „küldetése a megfelelő, felelős mobilhasználat segítése” (Czirják 2024b). A kiadvány alcíme is ezt tükrözi. Az 5 éves kortól ajánlott mesék nem demonizálják az „abszolút eszköz” (Ferraris 2008:99) szerepét betöltő okostelefont, azonban rámutatnak használatának veszélyeire. Nem keltenek morális pánikot a hordozható világháló kapcsán, ehelyett inkább annak derűs és árnyoldalát villantják fel egyaránt.

A mesekönyv narratív íve, valamint az azt magában foglaló világ a következőképpen kivonatolható. Az egymásba fűződő történetek főhőse egy öntudatos és hiú, karcsú megjelenésére és funkcionális sokszínűségére büszke okostelefon, akinek neve Mobil (így, ebben a formában, nagy kezdőbetűvel írva). Mobil elégedetten ringatózott tulajdonosának biztonságot nyújtó nadrágzsebében, azonban környezetének egyre hevesebbé váló mozgolódása következtében, hiába igyekezett megszokott helyén maradni, kicsusszant onnan, és beleesett a tengerbe. Az emberi kéz pedig már képtelen volt elérni a vízben, vagyis megmenteni őt. A viharos hullámok elnyelték és elsodorták.

Mobil bűvkörében

A víz alatti világban főhősünk folytatja korábbi tevékenységét. Miután ismeretséget köt egy bohóchallal,

kijelzőjén planktonokat jelenít meg, ezzel elkápráztatva, ámulatba ejtve és egyben megtevesztve őt. Ezt követően autóversenyzős játékot mutat neki és egy időközben felbukkanó tengeri csigának, ők pedig nyomban belefeledkeznek az újszerű elfoglaltságba. Olyannyira magukkal ragadják őket a digitális élmények, hogy tudomást sem vesznek megérkező barátjukról, a tengeri sünről, aki bújócskázni hívja őket. Rá sem hederítenek, sőt, egyenesen elhajták maguktól. Ezen a ponton érdemes hosszabban idézni a tengeri sünnel kapcsolatos, értetlenséget és szomorúságot kifejező, szemléletes monológját: „Fura! Eddig mindig úgy játszottunk, hogy figyeltünk egymásra, örültünk, és közben jókat kacagtunk. Miféle varázslatos játék lehet ez? Én inkább maradok a bújócskánál! Sokkal mókásabb dolog felkutatni a legtökéletesebb bunkihelyeket, és lélegzet-visszafojtva várni, hogy ki talál rám, miközben minden süntüskémbe dobog a szívem. Ez adja a játék igazi élményét! De hát ezt ők is tudják! Akkor most mi történik velük?” (Czirják 2024a:21)

A tengeri sünn és a bohóchal olyannyira belefeledkezett a videójáték lebilincselő, ellenállhatatlanul sodró (Szűts 2018:339–341; lásd továbbá Csíkszentmihályi 2022) világába, hogy minden egyéb megszűnt, érdektelenné vált számukra. Elúszott az idő (Czirják 2024a:27). Még beszélgetni is elfelejtettek egymással (Czirják 2024a:31). Az adott összefüggésben érdemes kiemelni, hogy A „beszélgetés” című mese pedig éppen az online keretek között zajló csevegés visszasságaira hívja fel a figyelmet. Az üzenetváltásokban ugyanis gyakran egymáshoz lazán kötődő személyek vesznek részt, akiknek ismeretsége, „barátsága” nem feltétlenül igényel elköteleződést, ebből kifolyólag nem is mindig rendelkezik érzelmi mélységgel, nemritkán ez rövid életű kapcsolódás. A testetlen kommunikáció pedig aszinkron is lehet, vagyis nem mindig valós időben zajlik (Haidt 2024:19). A vonatkozó jellemvonások könnyen okoznak félreértéseket. Mindezt szemléletes módon, narratív formában érzékelteti is a szöveg. Nem véletlenül szerepel a címben zárójel. A chatelés ugyanis nem beszélgetés a szó eredeti értelmében (Benczik 2006:43–44).

A *Képmutogatás* című mesében Mobil a tengeri gyorsulóverseny győzteseivel, egy medúzával, egy polippal és egy csikóhallal megismerteti a

fényképezkedés, valamint a szelfik közösségi médiában való megosztásának örömeit. A fotók készítésének folyamata azonban csakhamar kényszeressé válik, és ádáz konkurenciaharcot okoz. A „képmutogatásban” részt vevő antropomorfizált állatok nárcisztikus hajlamaikról tesznek tanúbizonyságot (Kepe 2022), és a technikai közeg működés módjának megfelelően fel is erősítik azokat. Együtt a testképzavar aggasztó tüneteit is produkálják. A pozitív visszajelzések, megerősítések hajszolóivá, rabjaivá válnak a résztvevők: „A lányok szeme előtt csak a »még több« lebegett. A még több like és a még több szív illúziója” (Czirják 2024a:39). Miként szintén a szövegben olvasható: „a like-ok, szívecskék, ölelések azt jelentik, hogy nagyon tetszik másoknak például Edú fotója. Akinek sikerül minél többet gyűjtenie, az a legmenőbb, az tetszik a legjobban másoknak” (Czirják 2024a:36). A szelfik készítésének, filterezésének és közzétételének obszesszív folyamatában a bántások, negatív kommentek is gyorsan megjelennek, és tapasztalhatóvá válik a szorongás (Haidt 2024), valamint a szociális kapcsolatok gyengülése, eróziója. (Vesd össze Lenier 2020)

A *Rám figyelj!* című mese az online tartalmak, érdekesebbnél érdekesebb fotók, videók, információk (Czirják 2024a:50) szakadatlan habzsolásának függőséget okozó (Lembke 2022) működés módját és következményeit tematizálja (Hari 2022; Steigervald 2024; Beke – Szűts 2022). Azzal, hogy Mobil magára vonja és fenntartja a figyelmet, mindenkit a bűvkörébe vonva, nem szándékozik rosszat tenni. Tevékenysége nem eredendő gonoszságról tanúskodik, csupán a készítői által beléptetett hajtóerőknek engedelmessé válik (Berger 2023:29). Fontos, sőt, mi több: nélkülözhetetlen „szeretne” lenni. Megjelenik továbbá a kötetben a digitális térben is tapasztalható kiközösítés, megbélyegzés, valamint az íróknak az ábrázolt világához remekül alkalmazkodó nyelvi leleményét idézve: a „kiollózás” (Czirják 2024a:62) problémaköze is.

Megoldási javaslat

Czirják Erika könyve egyrészt a gyermeki világot is érintő mediatizálódás (Berger 2023) és digitális téboly (Kardaras 2022) mesészerű megjelenítése, másrészt a megoldás lehetőségének derülő felvillantása. Ez utóbbi vonatkozást szintén magukban hordozzák a történetek, továbbá a felelős mobiltelefon-használatot elősegítő egy családon belüli megállapodás kapcsolódik a törzsöveghez. A potenciálisan problémássá váló telefonhasználat megelőzése, illetve a már kialakult bajok orvoslása érdekében a kötet szerint

kulcsfontosságú a mobilok alkalmazásának időben és térben történő korlátozása, vagyis „[k]épernyőmentes terek és időszakok” (Czirják 2024a:85) kijelölése. Ily módon teremthető meg az online és az offline élet közötti egyensúly (Beke 2025). Ne mindig és ne mindenhol – telefonozz! Így foglalható össze röviden a kötet tanulsága. Ennek megfelelően a könyv eszközhasználatot illető alapgondolata az, hogy a használó kezében van a döntés. Ő irányít; akaraterejének, elszántságának köszönhetően függetlenítheti magát az algoritmusok kényszerétől.

A borító vidámságot tükröző képi világa a vonatkozó célok elérhetőségét sugallja. Mobil és a mesékben felvonultatott állatok harmóniában, egyetértésben, egymást átölelve, mosolyogva jelennek meg azon. Hasonlóképpen értelmezhető a kötet történetvezetésének keretes szerkezete is. Az első mesében Mobil a tengerbe pottyant, a kötetzáró történetben újdonsült barátai megmentik őt a lemerüléstől. Kijuttatják a vízből, ő pedig visszajut tulajdonosához.

Összegzés

Czirják Erika mesekönyve nem csupán a gyermekekhez, hanem – közvetetten – a felnőttekhez, különösen a szülőkhöz és pedagógusokhoz is szól. A *Mobil-mesék* történetei játékos formában érzékeltetik, hogy a digitális világ nem önmagában jelent veszélyt, hanem akkor, ha kritikátlanul, mértéktelenül és céltalanul simul bele mindennapjainkba. A mesék ugyanakkor nem tiltani vagy riogatni akarnak, hanem beszélgetésre hívnak: segítenek felismerni a problémás mintázatokat, és támpontokat adnak a tudatosabb használathoz. A közösen kijelölt „képernyőmentes terek és időszakok” nem megvonások, hanem lehetőségek – arra, hogy újra egymásra figyeljünk, offline is.

Felhasznált irodalom

- Beke Ottó 2025 Az online és az offline élet közötti egyensúly. Megjegyzések Steigervald Krisztin könyvei kapcsán. *Kultúra és Közösség*, 1, 167–170.
- Beke Ottó – Szűts Zoltán 2022 Online sodródás és mértéktelen tartalomfogyasztás. A digitális kultúra és a közösségi média egyik meghatározó attitűdje. *Korunk*, 9, 101–109.
- Benczik Vilmos 2006 *Jel, hang, írás. Adalékok a nyelv medialitásának kérdéséhez*. Trezor Kiadó, Budapest.

- Berger Viktor 2023 *Az életvilág mediatizálódása*. L'Harmattan, Budapest.
- Czirják Erika 2022 *Mobil-mesék. Mire, mennyit, hogyan? Mese a felelős mobilhasználatról*, illusztrálta Lakatos Eszter. Magánkiadás, Budapest.
- Czirják Erika 2024a *Mobil-mesék. Mire, mennyit, hogyan? Mese a felelős mobilhasználatról*, illusztrálta Lakatos Eszter. Második kiadás. Magánkiadás, Budapest.
- Czirják Erika 2024b *Mobil-mesék. 15 inspiráló mese a felelős mobilhasználatról. Czirják Erika hivatalos weboldala*, <https://czirjakerika.hu/termek/mobil-mesek/> (Letöltés dátuma: 2025.05.30.)
- Csikszentmihályi Mihály 2022 *Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*, fordította Legendyné Szabó Edit. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Ferraris, Maurizio 2008 *Hol vagy? A mobiltelefon ontológiája*, fordította Gál Judit. Európai Könyvkiadó, Budapest.
- Haidt, Jonathan 2025 *A szorongó nemzedékek. Hogyan vezetett a gyerekkor nagy áthuzalozása a mentális betegségek számának megugrásához?*, fordította Papolczy Péter. Corvina Kiadó, Budapest.
- Hari, Johann 2022 *Tönkretett figyelem. 12 ok, amiért nem tudunk koncentrálni*, fordította Kránicz Dorottya. GABO Könyvkiadó, Budapest.
- Kardaras, Nicholas 2022 *Digitális téboly. Mentális egészség és közösségi média, avagy mit tehetünk az ép elménkért*, fordította Kós Krisztina. Jaffa Kiadó, Budapest.
- Kepe Nóra 2022 *A közösségi média önimádó embere. Technológiai emberkép a 21. században*. L'Harmattan Kiadó – TIT Kossuth Klub Egyesület, Budapest.
- Lembke, Anna 2022 *Dopaminkorszak. Hogyan találjunk egyensúlyt a függőségekre épülő világban*, fordította Bujdosó István. Libri Könyvkiadó, Budapest.
- Lanier, Jaron 2020 *Miért töröld magad azonnal a közösségi oldalakról?*, fordította Harasztos Ágnes. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Steigervald Krisztián 2024 *Generációk harca a figyelemért. Hogyan tanuljunk egymástól, egymásért?* Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Szűts Zoltán 2018 *Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei*. Wolters Kluwer, Budapest.